

Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje – XXXV. Ljubljana : Slovenski šolski muzej, 2002. 408 strani. (Šolska kronika ; 1 in 2)

V začetku marca 2003 sta bili v prostorih Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani predstavljeni dve novi številki Zbornika za zgodovino šolstva in vzgoje.

Obsežno prvo številko uvaja prispevek Maje Žvanut, Vzgojni ideali v 17. stoletju. To je pravzaprav besedilo predavanja, ki ga je avtorica pripravila ob razstavi *Theatrum vitae et mortis humanae*, Prizorišče človeškega življenja in smrti, v Narodnem muzeju Slovenije februarja 2002. Članek Zorana Radonjića Druga svetovna vojna v slovenskih učbenikih za zgodovino je idejno vsebinska analiza poglavij 15 učbenikov za osnovne šole in srednje šole od leta 1948 do 1999, v katerih je obdelana problematika druge svetovne vojne v Sloveniji in Jugoslaviji. Avtor ugotavlja, da učbeniki niso bili nepristranska sredstva. Del odgovornosti naprti tudi zgodovinarjem in ustvarjalcem učnih načrtov. Priznava pa, da so bila določena zgodovinska dejstva zamolčana. Radonjić je prepričan, da bo življenje kasnejših generacij zaznamovano z iskanjem prave resnice, nestrpnostjo in revanšizmom, ker so komunistični oblastniki interpretirali zgodovino črno belo in s tem dolgoročno gledano naredili KP in NOB veliko škode. V učbenikih v letih 1992 do 1999 pa so začeli razpadati miti, avtorji učbenikov so imeli boljše pogoje za bolj objektivno interpretacijo zgodovine, nova je dostopnost virov, nove teme so dobile prostor. Vanda Trdan v obsežni študiji obravnava Šolstvo na Kočevskem od druge polovice devetnajstega stoletja do konca prve svetovne vojne. Pri tem raziskuje obdobje, ki sovpada s porastom nacionalizma, zlasti na narodnostno mešanih področjih, kakršna je bila tudi Kočevska. Nasprotja med taboroma so se odražala tudi v šolstvu. Še posebno zanimiv je prikaz Stanislava Južniča o življenju in delu jezikoslovca Rudolfa Južniča. Najstarejši viri o njegovi družini so iz 17. stoletja iz Fare. Potem ko je bil Južnič redni profesor na gimnaziji v Novem mestu, so leta 1923 ugodili prošnji in ga prestavili v Ljubljano na 1. državno klasično gimnazijo. Leta 1929 je dobil red sv. Save za pedagoško delo, pred 2. svetovno vojno pa še odlikovanje jugoslovanske krone IV. vrste. Objavljal je učbenike za pouk grškega, francoskega, latinškega in nemškega jezika. Pripravil je tudi izbor iz Plutarhovih zgodbic in Vergilova dela. V rokopisu je ostalo delo o bizantinskem cesarju Konstantinu Porfirogenetu. Marija Jasna Kogoj piše o uršulinkah, ki so v letu 2002 praznovale 300 letnico svoje navzočnosti v Ljubljani. V obnovljenih prostorih uršulinske zunanje šole je potekal v tem letu tudi mednarodni simpozij. Pomembno vlogo so uršulinke videle v izobraževanju žena in deklet. Uršulinske šole so delovale v Ljubljani do leta 1945. Leta 2002 pa so nune ponovno odprle Angelin vrtec, ki deluje po metodi, da je otrok postavljen v središče dogajanja in je v starostno mešani skupini. Uršulinska samostana sta bila v Ljubljani in Škofji Loki, nune pa so kupile v Mekinjah tudi samostan klaris in tam odprle šolo. Sloves so pridobile z odlično vzgojo, saj je bil poudarek na celostni vzgoji. Ko po vojni niso smele več vzgojno izobraževalno delovati v šolah, so se usmerile v katehetsko pastoralno dejavnost. V članku je predstavljena tudi razstava Uršulinke v Ljubljani 1702–2002. Tatjana Hojan piše v članku o Učiteljskem tovarišu kot nasledniku Šolskega prijatelja. V Celovcu je minilo 150 let od začetka izhajanja Šolskega prijatelja, 130 let od začetka izhajanja Slovenskega učitelja v Ljutomeru, in 140 let odkar je v Ljubljani začel izhajati Učiteljski tovariš. Ista avtorica predstavi kaj je Učiteljski tovariš leta 1876 priporočal šolskim knjižnicam v rubriki Šolarska knjižnica. Leto prej je namreč izšel ukaz o ustanavljanju šolskih knjižnic, kjer bodo učitelji otrokom izposojali primerne knjige. Objavili so imenik primernih knjig – 67 del, glavno priporočilo je bilo poučna vsebina, dve tretjini je predstavljalo leposlovje. Jasna Županič je pripravila zapis o šolah v Brežicah do današnjih dni. Zbornik prinaša tudi spomine na šolo. Zlata Volarič piše o svojih otroških letih in družini v vasi ob madžarski meji med Dobrovnikom in Lendavo. Janez Švajncar v članku z naslovom Preizkušnja, piše o šoli za frizersko in oblačilno stroko v Mariboru, kjer je poučeval slovenščino in njegove izkušnje ob najavljenem prihodu šolske svetovalke z Zavoda za šolstvo. Slavica Pavlič je pripravila jubileje šol v letu 2003. Janez Kavčič namenja sestavek 100 letnici idrijske realke. Ob tem jubileju je Pošta Slovenije izdala priložnostno znamko, na kateri motiv povezuje vesoljno videnje našega planeta, Vegove logaritme in silhete fasade. Stanislav Senekovič se spominja učitelja Jožeta Hudalesa, ki se je ukvarjal tudi z ustvarjanjem v kamnu in s slikarstvom. Izdal je tudi dva zgodovinska romana in več kot petdeset mladinskih del. Direktor muzeja mag. Branko Šuštar je pripravil poročilo o delu Muzeja v letu 2001 in izpostavil pomembnejše dosežke. Razstavo, ki so jo pripravili sodelavci iz Zgodovinskega arhiva in muzeja Univerze v Ljubljani o Univerzi v Ljubljani in njenih rektorjih (decembra

2001 do februarja 2002) je predstavila v posebnem bloku o muzejskem delu Tatjana Dekleva. Tatjana Hojan piše o vsestranski učiteljici iz Zapotoka. Zapis o proslavi ob stoletnici stavbe osnovne šole Majšperk je pripravila Danica Lorber, ki je želela pokazati prelomen dogodka kot pogovor dveh sošolcev, ki morata v spisu prikazati 100 let šole. Številko sklenejo poročila in ocene.

Ob stoletnici rojstva Franceta Ostanka, nekdanjega ravnatelja Slovenskega šolskega muzeja v letih 1951–1974, so junija 2002 v Slovenskem šolskem muzeju pripravili srečanje in razstavo, ki jo je pripravila bibliotekarska svetovalka Tatjana Hojan. Člankom, ki so jih na srečanju interpretirali gostje, je namenjena druga številka zbornika. Na vsebino številke opozarjata že fotografiji na naslovnici in zadnji strani, namreč, Učenci IV. c razreda OŠ Ljubljana Zgornja Šiška z razrednikom Francetom Ostankom z leta 1942 in šolsko naznanilo Franceta Ostanka iz 1. razreda šestrazredne ljudske šole cesarja Franc Jožefa I. v Spodnji Šiški iz šolskega leta 1908/09. Izbor besedil je vsebinsko zelo širok in ponazarja pogled na različna obdobja in teme iz življenja ravnatelja Ostanka. V uvodnem članku piše direktor muzeja mag. Branko Šuštar o življenju in delu Ostanka, kot učitelju, narodnoobrambnem in sindikalnem delavcu, uredniku pedagoških glasil in raziskovalcu zgodovine šolstva – pripravil je vrsto razstav, objavljaj v različnih publikacijah, leta 1966 je prejel najvišjo nagrado na področju šolstva – Žagarjevo nagrado, za zasluge na področju muzealstva pa l. 1971 Valvasorjevo nagrado. Februarja 1951 je postal direktor Slovenskega šolskega muzeja in ostal tam do upokojitve poleti 1974.

V pogovoru z novinarjem Silvom Terškom je Ostanek poudaril, da delavci niso le zbiratelji in proučevalci gradiva, ampak morajo poznati delo šol, šolsko zakonodajo, zgodovino šolstva in nekdanje in sodobne smeri pedagogike. Jože Košmrlj, ravnatelj OŠ Sodražica in Francka Rozman, učiteljica na OŠ Vodice sta pripravila spomine nekdanjih učencev. Tatjana Hojan predstavlja Ostanka in njegovo delo pri kmečkonadaljevalnih šolah, ki so nudile odraslim poleg strokovnega znanja tudi splošno izobrazbo. Ostanek je postal vodja kmečkonadaljevalne šole in bil leta 1934 izvoljen za poverjenika šol za okrožje Kamnik, nato pa je leta 1935 postal tajnik širšega odbora teh šol. Dr. Tomaž Pavlin s Fakultete za šport piše o Ostanku in sokolstvu. Včlanil se je v ljubljansko sokolsko društvo, izkušnje je prenašal v Sodražico in Vodice in bil načelnik v sokolskih organizacijah v omenjenih krajih. Vez med učiteljstvom in sokolstvom je bila zaželena, saj sta bili obe organizaciji vzgojni. Dr. Ana Benedetič piše o svojem učitelju Ostanku v šolskem letu 1940/41 na OŠ Valentina Vodnika v Zgornji Šiški. Precej pozornosti je dr. Andrej Vovko namenil Ostankovemu delovanju v Družbi sv. Cirila in Metoda. Ostanek je najaktivnejše deloval v družbi v drugi polovici tridesetih let in drugi polovici štiridesetih. Po odhodu iz Vodice je začel delovati v vodstvu CMD in prevzel organizacijo narodno obrambnega dela, vodenje predavanj, prevzel je tudi referat za manjšinske šole na prosvetnem oddelku banske uprave in sodeloval z ljubljanskim Manjšinskim inštitutom. Janez Stergar se spominja Ostanka iz pogovorov o vlogi dr. Franca Koschierja, direktorja koroškega Deželnega muzeja in poveljnika Kärntner Landsmanschafta. Liljana Šuštar piše o dejavnosti Ostanka v Sindikatu prosvetnih delavcev med letoma 1945 in 1949. Suzana Felicijan Bratož iz Arhiva RS, na podlagi dokumentov, ki jih hrani arhiv, prikaže njegovo delo referenta za manjšinsko šolstvo na Ministrstvu za prosveto LRS in poverjenika za prosveto in kulturo na Oblastnem ljudskem odboru Ljubljana. Slavica Pavlič, ravnateljica Slovenskega šolskega muzeja v pokoju, piše o delu Ostanka v muzeju. Mag. Lilijana Trampuž analizira vlogo Ostanka pri raziskovanju slovensko-hrvaške meje v Istri. Elaborat je na pobudo geografa dr. Antona Melika pripravil l. 1957, objavljen pa je bil šele po 34 letih. Ostanek je ugotavljal stanje in dejavnike, ki so utrpeli in pospeševali utrditev narodnostne meje med Slovenci in Hrvati med letoma 1860 in 1956. Dr. Jože Ciperle v sestavku France Ostanek in metodološka razmišljanja o pisanju zgodovine osnovnega šolstva omenja, da zgodovina vzgoje in izobraževanja predstavlja zgodovinski del pedagogike, hkrati pa tu deluje tudi historična disciplina, ki je usmerjena v zgodovini razvito svojo metodiko, svojo metodologijo in svojo teorijo. Stane Okoliš v Vlogi Franceta Ostanka pri evidentiranju in zbiranju gradiva o zgodovini šolstva na Slovenskem v tujih arhivih zapiše, da je le ta deset let delal v arhivih Avstrije, Italije, Hrvaške in načrtno zbiral gradivo, predvsem v graškem in dunajskem upravnem arhivu, kjer je za obdobje pred prvo svetovno vojno največ gradiva. Pripomogel je k pisanju Zgodovine šolstva in pedagogike na Slovenskem, ki jo je v letih 1963–66 izdal dr. Vlado Schmidt. Sodelovanje Slovenskega in Hrvaškega šolskega muzeja med ravnateljstvom Franceta Ostanka je strnila Štefka Batinič. Mag. Branko Šuštar piše o sodelovanju Franceta Ostanka s Pedagoškim muzejem iz Beograda. Vplival je na sprejem skupnega koncepta delovanja šolskih muzejev. Ustanovljena je bila tudi sekcija šolskih muzejev pri Zvezi

muzejskih društev. Šolski muzeji so se videli kot muzejske ustanove, ki zbirajo, proučujejo in hranijo gradivo za zgodovino šolstva ter se ukvarjajo z raziskovalnim delom in postanejo dokumentacijski centri za zgodovino šolstva. Sekcija je pričela izdajati tudi Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete.

Poglavje iz spominov na ravnatelja uvaja zapis Cirila Merčuna, ki se je v sredini tridesetih let srečeval z Ostankom na mesečnih učiteljskih konferencah v Kamniku. Vasilij Melik opiše sodelovanje s Slovenskim šolskim muzejem in Francetom Ostankom, ko je bil v uredniškem odboru zbornika Osnovna šola na Slovenskem v stoletju 1869 do 1969. Gvido Stres zapiše prvo srečanje s kolegom. Franc Strmičnik se ga spominja kot živo šolsko in pedagoško enciklopedijo. Janez Sagadin se je osebno spoznal z Ostankom pri pripravi zbornika Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969. Sergej Vrišer omenja, da je bilo Ostankovo priljubljeno poglavje sokolstvo. Z Borisom Lipužičem se je seznanil, ko je bil le ta na Republiškem sekretariatu za šolstvo in na Zavodu SR Slovenije za šolstvo. Tilka Urleb se spominja Ostanka s srečanj muzealcev in ko je prihajal v Postojno pregledovat gradivo. Kot natančnega in doslednega delodajalca se ga spominja Pepca Živič. Mili Vlašić Gvozdić je pomagal pri pripravi didaktičnega kompleta za pouk srbohrvatskega-hrvatskosrbskega jezika na slovenskih osnovnih šolah. Majda Ostaneč opiše očeta kot družinskega človeka, ki je s svojo izjemno aktivnostjo vpeljeval in spodbujal k branju in obiskovanju razstav. Predstavitev sklne Tatjana Hojan, bibliotekarska svetovalka v Muzeju z Ostankovo bibliografijo.

Slavica Pavlič je dodala še jubileje šol. Na straneh namenjenih muzejskemu delu pa Marjetka Balkovec Debevc piše o razstavi Čar čipk, ob 125 letnici Čipkarske šole Idrija, odprti od maja do avgusta 2002. Bronislava Gologranc Zakonjšek iz Muzeja novejše zgodovine v Celju predstavi med drugim Otroški muzej Hermanov Brlog v Celju. Nevenka Hacin predstavlja na razstavi Otroški vrtci v Hrastniku, Trbovljah in Zagorju decembra 2001 tudi ambientalno predstavitev vrtčevskih kotičkov. V poročilih in ocenah pa je podpisani najbolj padel v oči zapis o priročniku Doroteje Lešnik o zelo aktualni temi Nasilje – nenasilje, priročnik za učiteljice, svetovalne službe in vodstva šol.

Monika Kokalj Kočever